

Setembre social | | Actualitzat el 19/01/2022 a les 17:43

?Dorys Ardila Muñoz: «Colòmbia ha resistit tot el període de guerra gràcies a la cura de les dones»

«A Colòmbia hi ha temes de digitalització, construcció, residus, etc., nínxols que són allà esperant que les cooperatives arribin» | «Tenim 296 excombatents de les FARC, reincorporats, firmants de l'acord de pau, que han estat assassinats»

Dorys Ardila Muñoz | Aleix Auber

Dorys Ardila Muñoz va arribar a Catalunya fa 18 anys, quan va haver de sortir de Colòmbia. Ja aleshores treballant en temes relacionats amb la construcció de pau, a l'Escola de Cultura de Pau, i també durant 12 anys com a investigadora a la Universitat Autònoma. Membre de la Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia i de la Taula Catalana de Codesenvolupament, des de fa cinc anys està vinculada a diferents projectes d'economia social i solidària, bàsicament a través de la cooperativa La Fàbrica i de Gestapaz, actualment en procés de cooperativització.

En quin moment es troba el procés de pau de Colòmbia?

Depèn des d'on es miri, es pot veure el got mig ple o mig buit. El govern actual ha complert amb unes obligacions mínimes que es desprenen dels acords. Quan es va firmar l'acord de pau amb l'administració anterior es van escollir uns municipis de les zones més afectades pel conflicte. Uns, anomenats municipis PDET, tenen prioritat per rebre recursos per enfortir el seu

desenvolupament econòmic i cohesió social. Però també hi ha uns altres municipis anomenats PNIS, amb uns pressupostos que es desprenen d'una voluntat d'afavorir la substitució dels cultius il·líctics, en tant que un dels motors de la guerra a Colòmbia és el narcotràfic. Tenim dues causes estructurals que continuen estant presents: el tema de la terra, que no ha estat resolt, perquè a Colòmbia no hem tingut reforma agrària, a diferència d'altres països d'Amèrica Llatina.

Sí, després parlem del tema de les terres.

D'acord. Doncs en la qüestió del narcotràfic, mentre no hi hagi una expressió de voluntat política i de corresponsabilització de la comunitat internacional, històricament continuarem carregant el problema i això vol dir més morts, més càrtels de la droga, més importacions per porta il·lícita, més obertura de comptes offshore en paradisos fiscals, etc. Això és una cadena. I tots els elements hi continuen sent presents. En aquests municipis algunes de les comunitats camperoles, o comunitats afrocolombianes, o fins i tot algunes comunitats indígenes, tot i que menys, es van comprometre a substituir el cultiu de la coca per altres com patata, blat de moro, cafè... I què ha passat? Que s'hi ha incrementat l'assassinat de líders ambientalistes, molts dels quals lideraven aquestes comunitats que van decidir fer el trànsit a una economia legal o formalitzada. Assassinats tant per càrtels de la droga com per grups armats organitzats, bandes de criminals, o fins i tot en algun cas, per algunes guerrilles que no van entrar en l'acord de pau. Això és un problema gravíssim que tenim.

Vaja...

Ara mateix tenim 296 excombatents de les FARC, reincorporats, firmants de l'acord de pau, que han estat assassinats, a part d'altres problemes interns entre ells, que també és un factor a tenir en compte. Això és una notícia de fa pocs dies: el partit polític que van conformar, que primer es va dir FARC i després Partit dels Comuns, s'ha dividit. La direcció que va estar a les negociacions de l'Havana, ha entrat en contradiccions polítiques amb un altre grup. I uns senadors, encara amb escó al Senat, han format un altre espai. Un espai d'economia social i solidària.

Dorys Ardila Muñoz durant l'entrevista Foto: Aleix Auber

Espai d'economia social i solidària destinat a facilitar també la reincorporació dels exguerrillers al món laboral?

Quan es van firmar els acords de l'Havana, en termes econòmics ells van optar per la via de l'economia social i solidària. El govern de l'època, de l'administració Santos, va començar a posar les condicions per construir la infraestructura necessària perquè els futurs reincorporats de les FARC tinguessin uns mecanismes i uns recursos per aterrar en el món laboral. A aquesta proposta se li'n va dir Ecomun, un paraigua que agrupava totes les cooperatives o expressions associatives d'economia social i solidària que es van conformar. Però hi ha hagut diferències, i 8.000 excombatents n'han marxat.

Deunidó, així i tot són molts sobre el conjunt?

Sí, un 70% de les persones. S'han reunit amb el govern i amb la representació de les Nacions Unides, i han constituït una nova associació. O sigui, que ells també estan passant una crisi política. Això representa una dificultat afegida més en un escenari d'incompliments, perquè no s'han donat les garanties per la cura de la vida i no s'han executat tot el volum de recursos que s'havien acordat. I per acabar-ho d'adobar, Colòmbia entra en un escenari de contesa electoral l'any vinent. Tot plegat en un marc de discussió molt profund, com en el tema de l'esclarament de la veritat, fruit del sistema de justícia transicional que s'ha instaurat, amb macrocasos encara oberts. Hi ha una disputa per la veritat entre la dreta reaccionària que nega que passés res, i les associacions de víctimes que lluitem per la construcció de la veritat històrica.

Tot això en un context electoral.

Doncs sí. I per acabar de fixar el marc, és necessari valorar la importància de l'acompanyament internacional. És a dir, que si el procés de pau a Colòmbia no hagués tingut l'acompanyament internacional, el compliment deficitari, del got mig ple o mig buit, estaria en uns nivells més baixos. Per tant, la presència internacional, tant institucional com de societat civil, ha estat molt important.

Tornem a l'economia social i solidària. Quin paper està jugant en tot plegat?

Important. Una de les lliçons positives de la crisi colombiana és la solidaritat que ha sorgit de l'associacionisme, independentment que aquest s'expressi o no en la forma jurídica de cooperativa. Hi ha molts exemples, des de mares de família amb horts urbans, joves que s'han organitzat per empreniments digitals, organitzacions camperoles que s'han ajuntat per tirar endavant conreus, programes de collites, etc. O les mingas indígenes, gràcies a les quals s'han aconseguit algunes fites que altres comunitats indígenes que no estan tan organitzades des d'un punt de vista associatiu, no han tingut.

Un moment de l'entrevista a Dorys Ardila Muñoz a la Lleialtat Santsenca Foto: Aleix Auber

Però l'economia més liberal també deu haver intentat treure profit de la situació?

Sí. A Colòmbia el sistema bancari és amo i senyor de tot el que té a veure amb els crèdits. Per tant, per accedir a un crèdit, si ets dona, si ets negra, i per dir alguna cosa, si ets lesbiana, les possibilitats d'accedir a un crèdit són molt baixes. Se li deixa diners a qui té diners. No hi ha unes condicions per poder afavorir aquestes economies més febles. La banca ètica a Colòmbia encara és feble i no té la suficient capacitat per respondre a les necessitats d'aquesta població.

Parlem una mica més dels projectes d'economia social i solidària per afavorir la reincorporació al món laboral d'antics guerrillers.

Sí, n'hi ha alguns que tenen el suport de la cooperació internacional. Per exemple, la cooperació basca, que està executant algunes línies dels fons econòmics de pau promoguts per la Unió Europea. Alguns projectes sorgeixen del que es va anomenar la Convergència Social y Solidària, una plataforma de cooperatives nascuda per donar suport al procés de pau a Colòmbia. Aquestes cooperatives han donat assistència legal perquè les expressions d'associacionisme dels reincorporats fossin viables. I el 2016 es va constituir la Mesa Nacional d'Economia Social i Solidària, on hi ha totes les federacions de cooperatives compartint espais o objectius comuns, i que també han donat suport a les cooperatives dels reincorporats.

I amb quin resultat? Hi ha algun cas interessant per esmentar?

Sí, sí, alguns d'ells es van exposar el 2019 a la Fira d'Economia Solidària de Catalunya. Hi van venir algunes d'aquestes persones reincorporades que estan en cooperatives. Com Ultrahuilca, que al sud de Colòmbia, a l'Huila, dona suport a una cooperativa, Agropaz, que són 450 reincorporats que estan desenvolupant un atractiu projecte agropecuari. N'hi ha d'altres que fan cervesa, tèxtils, de turisme ambiental, de dones... diverses expressions d'associacionisme que

van caminant, algunes més fortes que altres, tot i que algunes han fracassat.

«Ja voldria jo que a Colòmbia les cooperatives fossin com el que són aquí»

Em parlaves del problema endèmic de les terres. No està ben resolt, no?

No. L'assignació pressupostària en l'acord de pau pel que fa al tema de les terres no obeeix a criteris tècnics, i això dificulta fer-ne el seguiment i avaluar-ne l'impacte. A Colòmbia s'havia de crear l'anomenat cadastre multipropòsit, perquè durant el conflicte es van espoliar milers d'hectàrees per part dels grups paramilitars. I la idea és que aquestes terres es puguin formalitzar, i saber quines van ser expropiades, quines es poden tornar, quines s'assignaran als nous projectes productius en aquells municipis que parlava abans... Aquest era un dels propòsits del govern, però ha estat boicotejat pels sectors polítics i econòmics que no els interessa que es faci realitat.

I llavors la desigualtat es perpetua...

Exacte. I aquí seguim. O sigui, tornem a estar altre cop en una situació d'un postacord armat. Vam firmar un acord de pau, de cessament de les hostilitats, així i tot és un acord que no va tancar la confrontació armada, perquè continuem tenint grups armats, una guerrilla -la segona més gran quan existien les FARC, l'ELN- que continua, les dissidències de les FARC que van continuar altre cop a la guerra, i els càrtels del narcotràfic, i tota la resta de grups hereus del paramilitarisme que continuen assassinant líders, desplaçant camperols, fent tota la feina bruta.

Quin paper juga la dona en tot aquest procés? És possible aportar-hi una perspectiva feminista?

Sí. La concepció de l'arquitectura del procés de pau a Colòmbia és una concepció molt sofisticada, i té dues singularitats. Per una part, el reconeixement de la centralitat de les víctimes. Però també que per primera vegada en negociacions de pau contemporànies es crea una subcomissió de gènere. I aquesta subcomissió és resultat de les lluites del moviment feminista a Colòmbia. I van ser les organitzacions feministes que van contactar a les guerrilleres que estaven en la negociació i a l'Havana es forma aquesta subcomissió de gènere que fa una quantitat de propostes al procés. S'ha avançat alguna cosa, tanmateix com deia abans, amb aquest govern ha estat a pas de tortuga. I entre les coses que s'han anat quedant en el congelador han estat els temes de gènere, no només per a les reincorporades, sinó també per a la resta de dones dels municipis on s'actua.

Dorys Ardila Muñoz està convençuda de les possibilitats de col·laboració de les cooperatives catalanes en el procés d'implementació de l'economia social i solidària a Colòmbia Foto: Aleix Auber

I la perspectiva feminista, de cures, de posar les persones al centre, etc.?

Està molt present en les iniciatives que s'han anat desenvolupant no només per part de les excombatents, sinó la resta de dones. Colòmbia ha resistit tot aquest període de guerra, que ja portem més de 60 anys, gràcies a la cura de les dones. Les dones han estat les que, amb el seu treball, esforç, compromís, amor, generositat i cura, les que han aconseguit que Colòmbia no se n'hagi anat al fang directament. Les dones de totes les bandes.

I com pot col·laborar el cooperativisme català en el procés?

El 2016 es va presentar una oportunitat interessant quan el secretari del Ministeri de Treball del govern de Santos va visitar Catalunya, perquè estaven mirant formes d'associacionisme en diferents països per veure com podrien adaptar-les al procés que s'havia d'iniciar a Colòmbia. En aquesta època, ja amb la cooperativa La Fàbrica, vam parlar amb Jordi Via, el comissionat d'Economia Social de l'Ajuntament de Barcelona de l'època. Hi va haver un apropament i després Josep Maria Navarro, de La Fàbrica, va ser convidat pel govern de Colòmbia, vam estar en un seminari amb incorporats i representants d'altres cooperatives i de l'Agència Nacional de Reincorporació, analitzant espais d'economia social i solidària que es poguessin tenir en compte. En tornar de Colòmbia, vam començar a difondre-ho aquí, perquè el cooperativisme jugués un paper en la construcció de pau, no només a Colòmbia, sinó també en llocs com Palestina, Iraq, el Congo, etc. Llocs amb conflictes crònics, i on el cooperativisme català podria jugar un paper important.

I què? Amb quin resultat?

Jo tinc molt clar que els catalans són solidaris. Però una cosa és l'internacionalisme solidari, com a

actitud política enfront d'una violació de drets humans, que pot ser temporal, però l'exercici polític hauria de tenir continuïtat. Perquè una altra cosa és la internacionalització, o un procés d'internacionalització i llaços econòmics entre cooperatives catalanes amb homòlegs en altres països. El cooperativisme català, des del meu modest coneixement, té força camí per córrer en aquest aspecte. De fet, el 2019, La Fàbrica i Gestapaz, l'organització on jo ara estic, vam fer una investigació amb algunes cooperatives catalanes, i una de les principals conclusions és que si bé hi ha interès, els nexes i les xarxes són febles. No hi ha consciència entre les cooperatives catalanes del gran potencial que tenen. Ja voldria jo que a Colòmbia les cooperatives fossin com el que són aquí. Hi ha molt potencial per poder desplegar aquestes xarxes, enfortir circuits econòmics, generar ocupació, comerç just, banca ètica... hi ha molt per fer i molt molt per construir.

Hi ha alguna cosa en ferm, però?

En aquests moments, amb una subvenció de l'Ajuntament de Barcelona, les cooperatives La Fàbrica i La Ciutat Invisible, i Gestapaz, tirarem endavant un projecte, que seria la segona part d'aquesta proposta. L'objectiu és fer un mapatge d'entitats associatives catalanes interessades en un procés d'internacionalització com aquest, i catalogar-ho per sectors, perquè tenim clar que tot el tema del desenvolupament sostenible, de la lluita contra el canvi climàtic, ha de ser el tema número 1, perquè si el planeta no té vida, no tenim existència. Tanmateix també hi ha temes de digitalització, construcció, residus, etc., nínxols que són allà esperant que les cooperatives arribin.

Així i tot des de Colòmbia això no es pot interpretar com un intrusisme, com una intervenció forana en processos propis?

No. Així com en la construcció de pau hi ha una figura que se'n diu els miralls de la pau, un també podria mirar-se en els miralls del desenvolupament cooperatiu d'altres països. Una fórmula guanya-guanya mai pot ser considerada intromissió. És intromissió el que fan les potències econòmiques, com els Estats Units, Rússia o moltes vegades la Unió Europea.

I què és Gestapaz?

És una organització de dones llatinoamericanes, i algunes catalanes, que ens organitzem des de l'any 2008. Vam començar treballant amb el sector estudiantil llatinoamericà i que hem treballat en temes d'incidència política en la construcció de pau. Fa quatre anys vam començar a caminar de la mà de La Fàbrica i estem en el camí de convertir-nos en cooperativa. Per buscar i gestionar projectes associatius que puguin impulsar propostes per a dones i joves.

Quins tipus de projectes?

Per exemple, estem mirant la possibilitat de donar suport a horts urbans, però també algunes propostes relacionades amb dones i sector agroalimentari a Colòmbia, comunitats camperoles de dones.

Quin paper jugueu les persones originàries de Colòmbia que viviu aquí, en aquest vincle entre el cooperativisme català i l'economia social i solidària a Colòmbia?

Un paper important. Per una banda, per autoocupar-nos i generar oportunitats econòmiques, no per enriquir-nos, però sí per tenir una qualitat de vida digna. La idea és poder fer de corretja entre aquí i allà.

Entrevista publicada originàriament a la revista Cooperació Catalana.